

**Авторското право в контекста на AI
в рамките на европейското законодателство**
Невена Шопова

Copyright in the context of AI under European law
Nevena Shopova

Abstract:

With the development of Artificial Intelligence (AI), there is an increasing role for automated systems in the creation of different types of content - texts, images, musical works. Many copyright and intellectual property issues arise. Who owns the rights to a work created using AI - the developer of the software, the user who uses it, both, or neither? These questions are particularly important because traditional copyright law is based on the idea that the author is a human being who puts intellectual and creative effort into creating a work. However, AI can generate content without consciousness, intent, or creativity in the human sense of these terms. This leads to challenges for legal systems around the world and necessitates the need to adapt existing laws.

This article will discuss the legal and ethical aspects of copyright law in relation to AI. It will analyze the current state of the law, the main problems related to authorship and intellectual property, and possible solutions for the future.

Keywords: AI Act, unacceptable risk, Social Credit System, високорискови AI системи, авторско право

For contacts: Nevena Shopova, PhD, University of Ruse, nnenova@uni-ruse.bg

ВЪВЕДЕНИЕ

Законът за изкуствения интелект (AI Act) е европейски регламент за изкуствения интелект – първият цялостен регламент за изкуствения интелект, приет от голям регулаторен орган. Един от най-важните аспекти на този закон засяга връзката между изкуствения интелект и авторското право – тема, която става все по-актуална с развитието на генеративни AI системи, като като DALL-E, Midjourney, GPT-4 и др.

ИЗЛОЖЕНИЕ

AI Act разпределя приложенията на изкуствения интелект (AI) в три рискови категории. В първа категория са приложенията и системите, които създават неприемлив риск, като управляваните от правителството социални оценки от типа Social Credit System, използван в Китай, и са забранени. Във втора категория са високорисковите приложения, които подлежат на специфични правни изисквания. И накрая, приложенията, които не са изрично забранени или не са посочени като високорискови, и до голяма степен остават нерегулирани [1].

Първата категория приложения и системи са определяни “с неприемлив риск”. Това са системи, които **със самото си естество застрашават човешките права, демокрацията и достойнството**. Например – AI, който използва **подсъзнателни техники или психологически уязвимости**, за да накара хората да вземат решения, които иначе не биха взели; AI, който използва **възраст, увреждания, социална зависимост** (напр. деца, възрастни хора), за да манипулира или изкривява поведението им; **системи, които класират хората въз основа на тяхното поведение, покупателни навици, морални качества и др.**; постоянно

наблюдение чрез камери с AI, които разпознават лица на улицата, в магазините, метрото и т.н.; AI, който се представя за „истински човек“ и заблуждава потребителите, че има чувства или съзнание. Съгласно AI Act, такива системи се класифицират като **„Unacceptable risk“ (неприемлив риск)** – и се забраняват напълно. Пример за такъв модел с неприемлив риск е споменатата Social Credit System, използвана в Китай. В следващата таблица са показани някои критерии за сравнение между китайския модел и AI Act:

Критерии	си Китайски модел	eu Европейски подход (AI Act)
Цел	Социален контрол и дисциплина чрез поведение	Защита на човешките права, насърчаване на иновации с етика
Обхват	Граждани, фирми и организации	Само AI системи, които засягат обществени интереси
Принцип на работа	Наблюдение, събиране на данни и автоматично оценяване (със/без AI)	Категоризация на риска и регулация според въздействието
Използване на AI	Да – за лицево разпознаване, поведенчески анализ, мониторинг в реално време	Да – но под строг контрол, когато е „високорисков“
Прозрачност	Слаба – често не е ясно какви критерии и алгоритми се използват	Задължителна – разработчиците са длъжни да обяснят как AI работи
Контрол от човек	Ограничен или липсва	Задължителен човешки надзор при рискови приложения
Право на обжалване	Няма ясен механизъм	Предвидено е – потребителите могат да оспорват AI решения
Санкции	Наказания: забрани за пътуване, отказ на услуги, публично „засрамване“	Няма наказания от AI – фокусът е върху защитата, а не върху санкцията
Тип риск	Няма категоризация	Въвежда се рамка за допустим, висок и неприемлив риск

Фиг. 1. Сравнителна таблица между китайския модел (Social Credit System) и европейския регулаторен подход към AI (AI Act)

Във втората категория попадат високорисковите приложения. Това са системи с изкуствен интелект, които вземат важни решения, **влияещи силно върху живота на хората** – като например дали хората ще получат работа, кредит, лечение и т.н. Пример за приложение от тази категория е софтуер с AI, който автоматично **чете и оценява кандидатури за работа** – може да класира кандидати по точки, да филтрира някои или дори да ги отхвърли, т.е. AI решава кой е по-подходящ, понякога без намеса на човек. Това може да е проблем, ако системата е **пристрастна** (например фаворизира мъже пред жени), **греша** или **не обяснява** защо е избрала един кандидат пред друг.

Основните изисквания към т.нар. високорискови AI системи са:

Изискване	Тълкуване
Оценка на риска	Преди да използват системата, организациите трябва да направят оценка на възможните опасности за хората

**ТРЕТА НАЦИОНАЛНА НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКА КОНФЕРЕНЦИЯ
„ДИГИТАЛНА ТРАНСФОРМАЦИЯ НА ОБРАЗОВАНИЕТО –
ПРОБЛЕМИ И РЕШЕНИЯ“**

Високо качество на данните	AI трябва да се обучава с надеждни, точни и безпристрастни данни , за да не допуска дискриминация
Техническа документация	Разработчикът трябва да предостави подробно описание как работи системата , включително алгоритмите и източниците на данни
Регистър на дейностите	Системата трябва да записва автоматично какви решения взема , за да има следа и възможност за одит
Прозрачност	Хората трябва да бъдат информирани , когато взаимодействат с AI, който взема важни решения за тях
Контрол от човек	Задължително е да има човек, който да следи AI системата и да може да коригира или отмени решения
Киберсигурност и устойчивост	Системата трябва да бъде защитена от хакерски атаки и да продължи да работи надеждно дори при проблеми
Съответствие и одит	Компаниите трябва да могат да докажат, че системата отговаря на закона и подлежи на проверка от властите

Фиг. 2. Таблица с основните изисквания към високорискови AI системи, според AI Act на ЕС

В третата категория попадат системите, определяни като AI с минимален или ограничен риск. Това са AI системи, които **не засягат значително основни човешки права, безопасността или обществените интереси**. Те могат свободно да се използват, **не подлежат на тежки регулации**, подлежат на **доброволни етични насоки и прозрачност** (в някои случаи). Примери за такива системи са чатботове за помощ в уебсайтове, гласови асистенти, генератори на съдържание (напр. DALL·E, ChatGPT, Suno), AI за препоръчване на продукти, в игри и т.н.

Основни положения в законодателството.

Европейският подход към AI и авторското право се основава на няколко ключови принципа:

1. **Прозрачност** при използването на защитено съдържание – разработчиците на AI модели трябва да разкриват какви данни са използвали за обучение; задължително е да се документира произходът на използваните материали; необходимо е получаване на съответните разрешения от притежателите на права. Например – компания, разработваща AI модел за генериране на музика, трябва да документира всички музикални произведения, използвани за обучение, и да получи разрешение от съответните правопритежатели.
2. **Защита** на творческата дейност – ясно разграничаване между съдържание, създадено от хора и от AI; специфични изисквания за маркиране на AI-генерирано съдържание; защита на правата на авторите при използване на техни произведения за обучение на AI. Например – платформа за създаване на изображения трябва да включва водни знаци или метаданни, указващи че изображението е генерирано от AI.

Практическо прилагане

Новата регулаторна рамка създава конкретни задължения за различните участници в AI системата:

За разработчиците на AI системи – появява се необходимост от: създаване на механизми за проследяване на използваните данни; имплементиране на системи

за маркиране на генерирано съдържание; разработване на технически решения за защита на авторските права. Например – Adobe вече внедрява Content Credentials – система, която автоматично добавя метаданни към всички изображения, създадени с техните AI инструменти [2].

За бизнеса – преразглеждат се процесите за създаване на съдържание; внедряват се нови процедури за проверка на авторски права; адаптират се бизнес моделите според новите изисквания. Например – новинарска агенция, използваща AI за създаване на статии, трябва да внедри система за автоматично маркиране на AI-генерирано съдържание и проверка за потенциални нарушения на авторски права. За творците – появяват се нови механизми за защита на техните произведения; възможности за контрол върху използването на техните творби; по-голяма прозрачност при използването на техни работи за AI обучение. Например – художник може да използва специализирани платформи за регистриране на своите произведения и проследяване на тяхното използване в AI системи.

При генериране на съдържание – AI Act гласи, че “различни системи с изкуствен интелект (ИИ) могат да генерират големи количества синтетично съдържание, което хората все по-трудно могат да разграничават от генерирано от човека и автентично съдържание. Широката наличност и нарастващият капацитет на тези системи оказват значително влияние върху почтеността и доверието в информационната екосистема, което поражда нови рискове от масивно навлизане на невярна информация и манипулиране, измами на основата на прилика и заблуда на потребителите. С оглед на това въздействие, бързия темп на развитие на технологиите и необходимостта от нови методи и техники за проследяване на произхода на информацията е целесъобразно да се изисква от доставчиците на тези системи да вграждат технически решения, позволяващи маркиране в машинночетим формат и разпознаване, че резултатът е генериран или обработен от система с ИИ, а не от човек” [3]. Ако AI създаде изображение/текст/музика, в повечето случаи няма "автор" по смисъла на закона, защото се приема, че в контекста на авторското право, авторските произведения са създадени от личност, а AI няма съзнание, личност или самостоятелно творчество. Човекът, който го използва, **може да има авторски права**, ако е вложил **достатъчно оригиналност и творческо решение** в процеса (чрез конкретна команда, редакции, композиция и т.н.). По отношение на защитата на авторите, чието съдържание е използвано за обучение на AI, към момента AI Act не изисква компаниите да разкриват точно какви данни са използвали. Въпреки това, се обсъжда въвеждане на задължение за прозрачност, особено за генеративните AI (foundation models), като предоставяне на списък на използваните източници; уведомяване за нарушени права и механизъм за възражение.

Контролът върху спазването на AI Act ще се осъществява на няколко нива:

- На европейско ниво, органите, които контролират спазването на AI Act, са Европейският борд за изкуствен интелект (AI Board) – нов орган, който ще координира прилагането на закона [4], Европейската комисия – ще има директни правомощия за надзор над основните AI модели, и Европейската агенция за киберсигурност (ENISA) – ще подпомага техническата оценка;

- На национално ниво – всяка държава членка трябва да определи национален надзорен орган. За България все още не е официално обявено кой ще бъде този орган, като вероятните възможности са Комисията за защита на личните данни, новосъздаден специализиран орган или съществуващ регулатор с разширени правомощия.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Европейският подход към регулирането на изкуствения интелект чрез AI Act е важна стъпка за балансиране между технологичното развитие и защитата на авторското право. Законодателството въвежда 3 категории на AI системите според нивото на риск, което определя степента на регулация. AI Act създава рамка, която се допълва от Директивата за авторското право в цифровия единен пазар. Изискванията за прозрачност, проследимост на данните и маркиране на генерираното съдържание, са ключовите защитни механизми. Практическото прилагане на тези механизми представлява значително предизвикателство за всички участници. Централен въпрос остава определянето на авторство при AI-генерирано съдържание, като законът признава авторство само на физически лица със значителен творчески принос. Европейският регулаторен подход представлява балансирана рамка, насърчаваща иновациите при защита на авторските права. Предстои да се види дали този подход ще успее да се адаптира към бързо променящата се технологична реалност. Бъдещото развитие ще изисква непрекъснато актуализиране на регулациите в отговор на новите AI технологии.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] <https://artificialintelligenceact.eu/> (21 04 2025)
- [2] <https://mobilebulgaria.com/news/adobe-ima-nov-instrument-za-zashtita-na-tvortsite-ot-ai> (22 04 2025)
- [3] L_202401689LT.000101.fmx.xml (22 04 2025)
- [4] AI Board | Shaping Europe's digital future (20 04 2025)